
RECENZÍÓ

Karasszon István:

Kommentálás – magasfokon

Walter Dietrich, *Samuel. Teilband 3. 1Sam 27 –2Sam 8. Biblischer Kommentar VIII/3*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2019, XII+762 lap

A magyarázandó könyv: Sámuel könyvei. Az egyike azoknak a bibliai könyveknek, ahol a legszebben láthatjuk egymás mellett Izrael történeti hagyományait, amelyeket gondos kezek teológiai egységbe formáltak. Nyilván a magyarázatnak kell kimutatnia, hogy melyek azok a darabok, amelyek az épület téglájaként, ősi elemként ma is olvashatók számunkra, ill. azok a darabok, amelyek az épület konstrukcióját adják, s amelyeknek teológiai mondanivalója ma is meghatározó számunkra. Ugyan a kánon könyvei között értékrendben nem szabad különbséget tennünk, de nyilván ez az a könyv, amelyből talán legtöbbet tanulhatnak azok, akiket a történelem éppoly súlyosan érintett az elmúlt évszázadban, mint Sámuel könyvének szereplőit. Modell, a hit modellje lehet számukra!

A szerző: Walter Dietrich, a Berni Egyetem ny. ószövetségi professzora ma a legavatottabb szakértője ennek a könyvnek; már 1987-ben megjelent könyve is a Sámuel könyveinek problematikáját tárgyalta: az első királyok viszonyulását a prófétákhoz, ill. az államalapító személyek és a későbbi tradíciók kapcsolatát. Dietrich professzor a szövegek tudományos magyarázatának legfőbb szakértője, emellett azonban lelkeszi szolgálatra, igehirdetésre is szívesen megkéri Svájcban, hiszen éppen munkája révén tudja kellőképpen kidomborítani, hogy mi a szekuláris történelemben Isten üzenete.

A kommentársorozat: Lassan két generációváltás is megtörténik, hogy a Biblischer Kommentar sorozatot megalapította Martin Noth, befejezve azonban mindmáig nincsen; néhány darabját (pl. Zsoltárok könyvének magyarázatát) már el is kezdték újra írni, hiszen fél évszá-

zada jelent meg először a sorozat e példánya, s immár megújításra szorul. Nem véletlenül van ez így! Az alapító és a kiadók gondolata az volt, hogy a teljesség igényével, a lehető legmagasabb szintű magyarázatokat adjanak ki – és ha a monumentális köteteket nézzük, akkor ez sikerült is. Csupán utaljunk arra, hogy a jelen kötet egyike a négykötetesre tervezett Sámuel-kommentárnak – összességében tehát majdnem háromezer oldalt fog kitenni a magyarázat. S itt egyáltalán nem fecsegésről van szó: ha tényleg teljesség igényével akar mindenről számot adni a szerző, akkor valóban inkább kevésnek tűnik ez a monumentális méret is!

A könyvről: Mindenek előtt a szerző hihetetlen önfegyelmét hadd emelem ki. A sorozat szigorú beosztás szerint adja a magyarázatot, hiszen először egy kritikai fordítást tesz kötelezővé a szerzők számára, amit a teljességet bemutató szövegkritika követ. Minden passzushoz teljes bibliográfia felsorolását kéri (ez pl. a 2Sám 7 esetén öt hatalmas oldalt tesz ki), majd a kommentárt az alábbi fő szakaszokra kéri bontani: a) az ige forma; b) az ige történeti helye; c) szóexegézis; d) teológiai cél. Dietrich tartja is magát ehhez a sémához, amit több mint fél évszázada határoztak el, viszont azóta hihetetlenül felduzzadt a szakirodalom, s különböző irányzatok vannak a kutatók között is, ezért aztán ezt a sémát még külön alfejezetekre bontja, ill. apró betűs exkurzusokat ír az egyes, sokat kutatott kérdésekhez. Így pl. a „hely” passzust többször látjuk bontva: földrajzi hely, irodalmi hely, ill. történelmi hely részekre, hiszen ezek mind mást és mást jelentenek! Az alfejezetek értelemszerűen és a passzushoz alkalmazkodva változnak, de két dolog kétségtelenül új a kommentálásban, hogy az alapító atyák örültek-e volna neki, azt nem tudom megmondani! Először is az tűnik újnak a kommentárban, hogy Dietrich rendre foglalkozik nem csak a szöveg keletkezésével és üzenetével, hanem azzal is, hogy később hogyan értették és hagyományozták a passzust. Itt nem annyira a késő zsidó hagyomány a hangsúlyos, hanem az illető bibliai szakasz hatása az európai irodalomra és képzőművészetre. Meglepő, de a szerző ebben is maximálisan kompetens (Dávid XX. századi irodalmához többször is írt hozzájárulást); s bizony tényleg sok minden tanulni valót találhatunk e sorokban (is). Számomra pl. új, s kifejezetten kelle-

mes élmény volt a 276-278. lapokon Petrus Abaelardus latin költeményét olvasni, amelyet a 2Sám 1 inspirált. A másik újdonság, ami állandóan jelentkezik, nem idegen az európai kommentálástól, de talán kevésbé elterjedt: az állandó struktúranalízis és a narratív exegézis eredményeinek összefoglalása. Tény, hogy talán sokszor túl hamar sietünk egy passzus mondanivalójának a közepéhez, ugyanakkor az igeszakasz felépítése, az ismétlődések, esetleg ütköztető ellentmondások költőisége is sokszor eligazító lehet egy szöveg megértésében. A vonatkozó amerikai és izraeli szakirodalmat (persze, van német és francia is!) szintén a teljesség igényével dolgozza fel a szerző, s ezzel nyilván nagy szolgálatot tesz az öreg kontinens bibliaolvasóinak. Ne hagyjuk szó nélkül az exkurzusokat sem! Bizonyos, hogy sok esetben olyan természetű a szöveg, hogy önmagán is túlmutat; ekkor van szükség az exkurzusokra, mint pl. az 1Sám 28 (Saul és az éndóri boszorkány) történetében. Igaz: Dietrich tollából olvastunk már jó néhány dolgozatot, ami speciálisan vallástörténeti volt. Mégis úgy gondolom, egyrészt szükségszerű, másrészt merész dolog volt az 58-60. lapokon összefoglalót adni a halottidézés témájáról, ami egész nyilvánvalóan a teljes ókori keleti anyag áttekintését jelenti. A későbbiekben azonban úgy érzi a szerző, hogy egyrészt utalnia kell arra is, hogy hogyan értelmezték ennek a passzusnak a kapcsán az ókori egyházatyák a túlvilágot, ill. hogy az európai képzőművészet hogyan ábrázolta ezt a jelenetet. Aki ezen ismeretek nélkül nyúl az 1Sám 28 szövegéhez, azt van szerencsém hályogkovácsnak nevezni!

Talán egy rövid példát még megenged a könyvismertetés terjedelme! A jelen sorok írója is elég sokat foglalkozott azzal, hogy hogyan foglalta el Dávid Jeruzsálemet (2Sám 5), így az érdeklődés átlagon felelő volt. A kommentár persze nem történetírás; az talán túl egyszerű is lenne, hiszen megállapítjuk, mi történt és kész! A szöveg azonban rendkívül sokrétű, s a kommentárnak mindezzel foglalkoznia kell. Így például a 2Sám 5 és 1Krón 11-12 kapcsolatát kell tisztázni, ide értve Josephus Flavius interpretációját, aki – úgy tűnik – egybedolgozza a két elbeszélést. Ahogy Dietrichtől megszoktuk: a szöveg előállításával szintén foglalkozik; szerinte van egy régi elbeszélés, amely még a szabadcsapat vezetőjeként látja Dávidot (3.6-10a versek), amit egy királyi

udvarban élő történész dolgozott át (1-2.10b-12. versek), ez kiegészült a Deuteronomiumi Történeti Mű keletkezésekor (4-5.v), s ezt késői glosszák is tarkítják: 6b., 7b., 8b. Természetesen tárgyalni kell Jeruzsálem korabeli létét, földrajzilag és politikailag egyaránt, nem maradhat el a jebúsiak kilétének tisztázása, a vakok és sánták kérdése a kultuszban, valamint természetesen ide tartozik az esemény hatása is: Dávid városának felemelkedése, a jebúsiak és Dávid esetleges szövetségkötésének politikai és teológiai kérdései. Külön problémát jelent, hogy mit jelent a *cinnór* (Új Fordításunk szerint: csatorna) szó? Erről Dietrich hosszú áttekintést ad, hiszen elég sokféle fordítást adnak a kutatók. Nem kell most megoldást keressünk a kérdésekre; inkább az a fontos, hogy a kérdést magát szakszerűen és jól tegyük fel. A kommentár jól mutatja, hogy számtalan vetülete van a jó kérdésnek.

Csak néhány mozzanatot emeltünk ki e majd' nyolcszáz oldalas könyv kincsestárából. Református lelkésznek mindig döntenie kell, minden igehirdetése előtt, a döntéshez pedig ilyen művekre van szükség!